

Joanna Maria Leśniak

Zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim na przykładzie powiatu kolbuszowskiego i ropczycko-sędziszowskiego

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim mają pełne prawo do otrzymywania zindywidualizowanego wsparcia w normalnym życiu. Osoby te są członkami społeczeństwa i mają prawo do pozostawania w swoim środowisku lokalnym. Powinny otrzymać niezbędne wsparcie w ramach opieki zdrowotnej, zatrudnienia, usług społecznych i systemu edukacji (art. 26. Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, 1993 r.).

W Polsce bezpłatna i obowiązkowa edukacja dla wszystkich dzieci i młodzieży w wieku szkolnym została wpisana do Konstytucji po II wojnie światowej.

Osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną pozostawały poza zakresem zainteresowania władz oświatowych, zajmował się nimi resort zdrowia i opieki społecznej, a pomoc ograniczała się do zapewnienia pobytu w Domach Pomocy Społecznej. Na przełomie lat 50. i 60. XX wieku rodzice zaczęli upominać się o realizację obowiązku szkolnego dla dzieci z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, które były traktowane dotychczas jako „niewyuczalne”. Oficjalnie zwalniano je z tego obowiązku i pozostawały w domach bez żadnej pomocy edukacyjnej, socjalnej, wychowawczej, rehabilitacyjnej oraz bez kontaktu z rówieśnikami.

W 1963 roku rodzice dorosłej kobiety z zespołem Downa – Ewa i Roman Garliccy z Warszawy, wraz z Krystyną Mrugalską podjęli publiczną debatę o dzieciach, młodzieży i osobach dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną pozbawionych edukacji, zatrudnienia i swojego miejsca w społeczeństwie.

W 1991 roku zarejestrowano w sądzie pozarządową, samopomocową, niedochodową organizację o nazwie Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym. W ten sposób utrzymana została ciągłość idei, celów i działań zorganizowanych rodziców.

W 1994 roku do ustawy o ochronie zdrowia psychicznego wprowadzono nowe rozwiązania, wprowadzając m.in. pojęcie „zajęć rewalidacyjno-wychowawczych” jako edukacji i terapii dzieci, młodzieży i osób dorosłych z głęboką niepełnosprawnością intelektualną.

Dopiero 30 stycznia 1997 roku ukazało się Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych

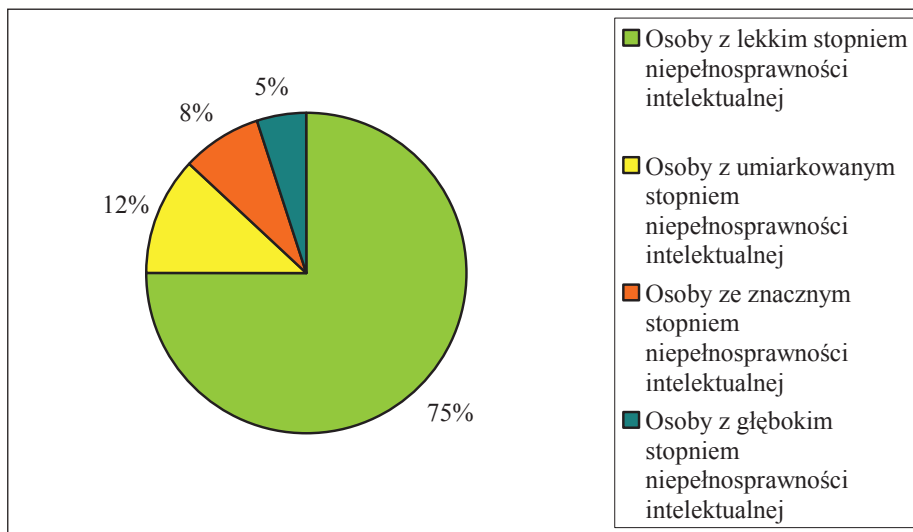
dla dzieci i młodzieży z głęboką niepełnosprawnością intelektualną (Dz.U. nr 14, poz. 76). Postanowienia tego rozporządzenia zostały oparte w większości na praktyce placówek działających przed 1991 rokiem przy TPD, a następnie PSOUU. W późniejszym okresie, dzięki staraniom PSOUU, ośrodki rehabilitacyjno-wychowawcze uzyskały podstawę prawną (art. 2 pkt 5 ustawy o systemie oświaty), a następnie podstawę finansowania (art. 90 ust. 3a).

Zgodnie z zapisami rozporządzenia zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze organizuje się dla dzieci i młodzieży w wieku od 3 do 25 lat, mogą być organizowane w zespołach lub indywidualnie. Zajęcia te są odrębną ścieżką edukacyjną, przeznaczoną jedynie dla dzieci i młodzieży z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, a jednocześnie formą spełniania rocznego obowiązkowego przygotowania przedшкольного, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki. Od 1 stycznia 1996 roku nie ma już możliwości zwolnienia dziecka z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim z obowiązku szkolnego. Natomiast rodzice często nie wiedzą, że ich dziecko ma prawo do korzystania z tego typu zajęć już od 3. roku życia, kiedy nie podlega jeszcze obowiązkowi szkolnemu.

Celem zajęć jest wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży, rozwijanie zainteresowania otoczeniem oraz uzyskiwanie niezależności od innych osób w codziennym funkcjonowaniu. W związku z tym nie prowadzi się obowiązkowych zajęć edukacyjnych o charakterze dydaktyczno-wychowawczym, w toku których odbywa się nauczanie przedmiotów. Zajęcia prowadzone są według indywidualnych programów, które konstruowane są w oparciu o wielospecjalistyczną ocenę funkcjonowania dziecka. Zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze obejmują m.in.: naukę nawiązywania kontaktów, usprawnianie ruchowe i psychoruchowe w zakresie małej i dużej motoryki, wyrabianie orientacji w schemacie własnego ciała i orientacji czasowo-przestrzennej, wdrażanie do samodzielności, rozwijanie zainteresowań otoczeniem, poznawanie go, kształtowanie współdziałania w grupie, naukę celowego działania dostosowanego do wieku, zainteresowań i możliwości osoby. Zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze dla uczniów z głęboką niepełnosprawnością intelektualną prowadzone są przez pedagoga specjalnego lub psychologa.

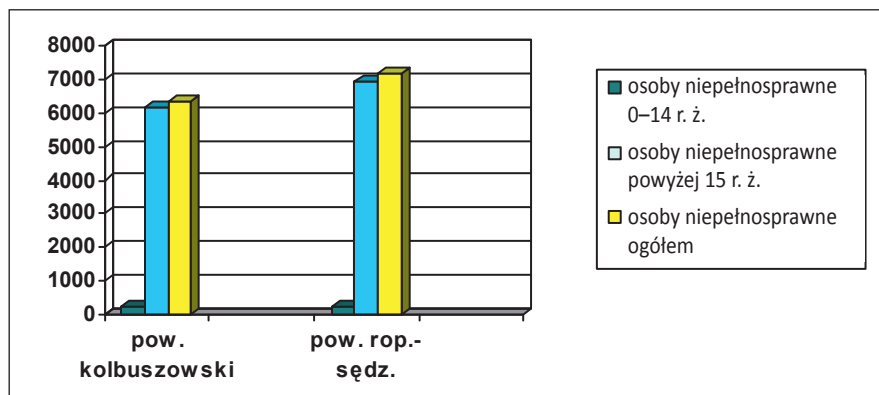
Na świecie żyje około 60 mln osób z niepełnosprawnością intelektualną. Światowa Organizacja Zdrowia – WHO podaje, że 75% wszystkich osób z niepełnosprawnością intelektualną stanowią osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, 12% umiarkowanym, 8% znacznym i 5% w stopniu głębokim. Wiele z tych osób cierpi dodatkowo na sprzężone dysfunkcje organizmu i choroby, m.in.: niepełnosprawność układu ruchowego, zmysłu wzroku i słuchu, zaburzenia kontaktu, epilepsję i inne. Osoby niepełnosprawne stanowią około 10% społeczeństwa Unii Europejskiej i są uznawane za jedną z grup społecznych najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne. Niepełnosprawność jest także problemem społecznym w Polsce. Przyjmuje się, że osoby niepełnosprawne stanowią 14,35% ogółu ludności kraju.

Zgodnie z danymi, w Polsce 2,2% dzieci niepełnosprawnych posiada opinię lub orzeczenie o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym 1,6% posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Wśród dzieci niepełnosprawnych z poważnymi kłopotami zdrowotnymi prawie co 4 ma kłopoty ze wzrokiem, a także trudności z mówieniem, a co 4 ma trudności w poruszaniu się.



Wykres 1. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną na świecie

Źródło: Wojewódzki program na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu na lata 2008–2020, Rzeszów 2007 r.



Wykres 2. Osoby niepełnosprawne w wybranych powiatach

Źródło: PFRON, Rzeszów 2007

Pragnąc przedstawić sytuację osób biorących udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, skupiłam się na danych z dwóch wybranych przeze mnie powiatów.

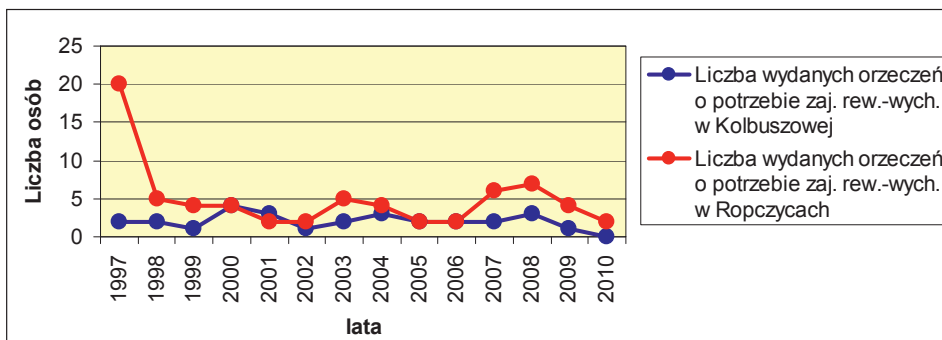
Dane z powiatu kolbuszowskiego i ropczycko-sędziszowskiego dotyczące dorosłych osób niepełnosprawnych uznać należy jako poglądowe, ponieważ nie uwzględniają orzeczeń ZUS, KRUS, MON, MSWiA i sądów.

W roku szkolnym 2009/2010 w powiecie kolbuszowskim odnotowano 15 538 dzieci i młodzieży w wieku od 0 do 19 r.ż., natomiast w powiecie ropczycko-sędzi-

szowskim 17 976. Liczba dzieci ogólnie przyjętych w Poradniach Psychologiczno-Pedagogicznych od 1997 roku (od wejścia Rozporządzenia MEN z 30 stycznia 1997 r.) do 2010 w wyżej wymienionych powiatach zawiera: dzieci w wieku od 0 do 19 r.ż., ze względu na wydłużony czas edukacji osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną w wieku do 25 r.ż. oraz osoby z umiarkowaną i znaczną niepełnosprawnością intelektualną w wieku do 21 r.ż.

Dokładna liczba uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim w Polsce, biorących udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych jest trudna do określenia ze względu na niespójność danych podawanych przez Główny Urząd Statystyczny. Dane określają osoby z niepełnosprawnością intelektualną jako jednorodną grupę lub grupują informacje nt. tych osób razem z osobami z problemami zdrowia psychicznego i innymi rodzajami niepełnosprawności. Nie uwzględnia się również osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, które nie posiadają orzeczeń o stopniu niepełnosprawności. Zgromadzenie rzetelnych informacji nt. osób z niepełnosprawnością intelektualną mogłoby przyczynić się do podniesienia zrozumienia specyficznej sytuacji tej grupy osób. Główny Urząd Statystyczny powinien w przyszłości w sposób ciągły gromadzić spójne i kompletne dane statystyczne dotyczące osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Poniższe dane opracowałam na podstawie zebranych informacji z dwóch poradni działających w wybranych przez mnie powiatach.



Wykres 3. Liczba wydanych orzeczeń o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych na terenie powiatu kolbuszowskiego i ropczycko-średziszowskiego

Źródło: opracowanie własne

W powiecie ropczycko-średziszowskim zespołowe zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze organizowane są przez Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Ropczycach w 3 zespołach zamiejscowych. Zespoły zorganizowane są przy Domu Pomocy Społecznej w Lubzinie i Dziennym Centrum Aktywności Koła Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym w Śędziszowie Młp. W powiecie z zespołowych zajęć rewalidacyjno-wychowawczych korzysta łącznie 11 osób, w tym od 3 do 21 r.ż. 10 osób, a od 22 do 25 r.ż. 1 osoba.

Porównując dane z obu powiatów dotyczące zespołowych zajęć rewalidacyjno-wychowawczych na przestrzeni lat 1997–2010, zaobserwować można znacznie

większą liczbę wydanych orzeczeń o potrzebie zajęć w powiecie ropczycko-sędziszowskim (23/4).

Każde dziecko ma prawo do nauki. Dzieci z wieloma poważnymi niepełnościami nie powinny leżeć w domu i czekać na nauczyciela. Potrzebują towarzystwa rówieśników, zindywidualizowanego podejścia i nowoczesnych metod edukacyjnych. Dobrą jakość edukacji szkolnej oraz rehabilitacji społecznej pełniejszej niż zajęcia indywidualne gwarantują zespołowe zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze. Udział w grupie zaspokaja szereg potrzeb i daje wiele szans na poprawę jakości życia. Nawet bardzo proste zachowania są podstawą do chociażby częściowego usamodzielnienia się osoby. W takim ujęciu zachowanie przystosowawcze osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną uważać można za odpowiedniki zachowania społecznego. Poprzez relację z innymi ludźmi osoby te budują pozytywny obraz samych siebie. Mają także możliwość korzystania z pełniejszej oferty edukacyjnej i nowoczesnych metod pracy oraz sprzętu dostępnego tylko w placówkach. Zajęcia indywidualne prowadzone są w domach, często bez zapewnienia odpowiednich warunków pracy z osobą. Edukacją tych osób w większości zajmują się nauczyciele ze szkół masowych, posiadający jedynie kursy kwalifikacyjne z zakresu oligofrenopedagogiki. Zespołowe zajęcia prowadzą profesjonalści posiadający odpowiednie przygotowanie i doświadczenie zawodowe w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, ponieważ są to nauczyciele ze specjalistycznych placówek. Dzięki sieci takich placówek, nawet w małych miejscowościach, osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną mają szansę na kompleksową edukację i rehabilitację w swoim środowisku, bez konieczności przebywania z daleka od najbliższych. Wyzwaniem dla rodziców, opiekunów, członków rodzin, profesjonalistów staje się stworzenie takich warunków, w których przestrzegane są wszystkie prawa człowieka, a osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają szansę na godne życie.

Literatura

Diagnoza zakresu niepełnosprawności w województwie podkarpackim, Wydaw. PFRON, Rzeszów 2007.

Prawa osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dostęp do edukacji i zatrudnienia, Wydaw. PSOUU, Warszawa 2005.

Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Wydaw. GUS, Warszawa 2002.

Wojewódzki program na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu na lata 2008–2020, Wydaw. Zarząd Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2007.

Rehabilitation and education classes for people with severe mental disability at the area of Kolbuszowa and Ropczyce-Sędziszów County

Abstract

In 1994 Mental Health Protection Act was supplemented with new solutions describing, among others, the notion of „rehabilitation and education classes” as education and therapy for children, adolescents and adults with severe intellectual disability.

It was in 1997 when the Ordinance of the Minister of Education and Sport on the rules of organization of rehabilitation and education classes (Polish Journal of Law No. 14 item 76) was introduced. Provisions of this ordinance were based mainly on the practice of PSO UU institutions.

In accordance with the ordinance group and individual classes are organized for children and adolescents aged 3 to 25. They constitute a separate educational path addressed to children and adolescents with severe intellectual disability and are simultaneously a form of fulfilling the obligation of pre-school preparation, school obligation and schooling duty.

There are 8 students who presently attend the rehabilitation and education classes in Kolbuszowa County including 7 students aged 3 to 21 and one student between the age of 22 and 25. Only 3 students out of 8 attend group classes, the remaining 5 take part in individual classes.

In Ropczyce-Sędziszów County the group rehabilitation and education classes are organized by Special Training and Education Centre in Ropczyce in three non-local teams. The teams are organized at Nursing Home in Lubzina and Day Activity Centre of the Polish Association for Persons with Mental Handicap in Sędziszów Małopolski.

There are 11 students participating in the rehabilitation and education classes in the County including 10 students aged 3 to 21 and one student between the age of 22 and 25.

It can be observed, on the basis of a comparison of the data from the two Counties on the rehabilitation and education classes at the years 1997–2010, that the number of issued medical certificates stating the necessity of attending such classes is higher in Ropczyce-Sędziszów County (23/4).